

Nápev *tropárov* 3. hlasu

ruténskej tradície bulharského rospevu

Pramene:

L1709, L1816, VS, J833, I229, S454-7;
Dolnickij, Choma, Vorobkevič

Model tropárovej melódie spravidla nachádzame v irmologionoch iba s textom „*Boh Hospód*“. V 3. hlase je však vo viacerých prameňoch (SI, ZM, J672, L1816 – veľký nápev) „*Boh Hospód*“ položené na nápev samopodobenu „*Krasotí d'ívstva*“.

Tropárová melódia je zriedkavejšia (S454-7, VS, L1816). V rukopise ZM je tropár položený na podoben „*Krasotí d'ívstva*“.

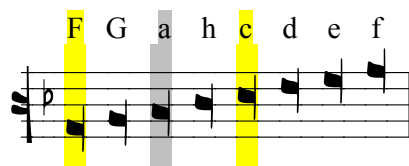
Ruténsky nápev bez podstatných zmien prešiel do haličskej tradície. S určitými úpravami, stále však blízky L1816, je aj podkarpatský Chomov variant, odlišný od nápevu prostopenia.

Strednobyzantský nápev (12.-15. stor.)

Strednobyzantské obdobie (12.-15. stor.) sa vyznačuje nástupom diastematicky presnej neumovej notácie, v ktorej sa prevažne bezo zmeny prepísali staršie nápevy. V tomto období sa hlavný tón 3. hlasu nachádzal na tóne *c*. Finálou bol v psalmódii základný tón *c* alebo mesos *a*.

V našom prepise do kyjevskej notácie volíme stupnicu tak, aby zápis melódie vychádzal na rovnakej výške, v akej sa zapisujú tropáre ruténskej tradície. V súlade s teóriou píšeme predznamenanie¹ tak, aby tón *h* nebol znížený. Otázka ladenia 3. hlasu je však pomerne zložitá a venujeme sa jej (bez definitívnej odpovede) v osobitnom dokumente.

Stupnica 3. hlasu:

Najstarší nám dostupný nápev 3. hlasu, ktorý súvisí so spevom tropárov, je jednoduchý psalmódický model, ktorý z aténskeho rukopisu EBE 2458² prepísal Ch. Troelsgård³. Noty prepisujeme z neumov podľa zjednodušenej konvencie MMB, bez detailov interpretácie a ornamentácie.

Ε-ξο-μο-λο-γή-σο-μαι σοι, Κύ-ρι-ε, ἐν ὅ-λη καρ-δί-α μου,
δι-η-γη-σο-μαι πάν-τα τὰ θαυ-μά-σι-ά σου.

Iný typ kadencie:

A- γί- ω Πνεύ-μα- - - - -τι

Ako vidíme, jednoduchý nápev pozostáva z deklamácie na tóne *c*, občasných **prízvukov** na *d* a ľahkej „antikadencie“ *ah cd c*. Konečnú **kadenciu** tvorí zostup *d c h a*.

¹ Predznamenanie *b* v kyjevskej notácii svojou funkciou viac-menej zodpovedá byzantskej *ff^h ore nana*.

² Rukopis je datovaný do roku 1360, ale uvedený psalmódický model je nepochybne starší.

³ Ch. Troelsgård, Cantus Planus Conference, Lillafüred 2004.

Ruténsky nápev (16.-19. stor.)

vs

Б^ѣГО - - СПО^ѣ ѿ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО - - сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВЗ ѿ-Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

L1709

Б^ѣГО - - СПО^ѣ ѿ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО - - сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВЗ ѿ-Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

I229

???

Б^ѣГО - - СПО^ѣ ѿ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО - - сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВЗ ѿ-Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

S454, 456, 457

Б^ѣГО - - СПО^ѣ ѿ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО - - сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВО ѿ - - Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

J833

Б^ѣГО - - СПО^ѣ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО - - сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВЗ ѿ-Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

L1816 (malý nápev)

Б^ѣГО-СПО^ѣ ѿ ѿа - вн - - сѧ нѧ, Бѧ-ГО-сѧО-ВѢ ГРА-ДЫ^ѣ ВЗ ѿ-Мѧ ГО - - ПО - - НѢ.

Tropár

S454:

S456, 457

ΔΑ ΒΕ- - - ΣΕ-ΛΑ-ΣΑ ΗΕ-ΒΕ-ΗΛΑ, ΔΑ ρΑΔΔΙΟ- - - - -СА **ΣΕ-ΗΛ-Α**

VS

ΔΑ ΒΕ- - - ΣΕ-ΛΑ-ΣΑ ΗΕ-ΒΕ-ΗΛΑ Η ΔΑ ρΑ- - ΔΔ-ΙΟ-СА **ΣΕ- - ΗΛ-Α**

Vorob.

ΔΑ ΒΕ- - - ΣΕ-ΛΑ-ΣΑ ΗΕ-ΒΕ-ΗΛ-Α, ΔΑ ρΑ-ΔΔ- ΙΟΤ-СА **ΣΕΜ-ΗΛ- - Α**

L1816

ΔΑ ΒΕ- ΣΕ-ΛΑΤ-СА ΗΕ-ΒΕС-ΗΛ-Α, ΔΑ ρΑ-ΔΔ-ΙΟΤ-СА **ΣΕΜ-ΗΛ- - - - Α**

Choma

ΔΑ ΒΕ- ΣΕ-ΛΑΤ-СА ΗΕ-ΒΕС-ΗΛ-Α, Η ΔΑ ρΑ-ΔΔ-ΙΟΤ-СА **ΣΕΜ- - - ΗΛ-Α**

S456

ΙΑ-ΚΟ СО-ТВО-QH ΔΕ-ΦΑ-ΒΔ ΜΥΣЦЕЮ СВО- - -Ε- - - Ю ГОС-ΠΟ

VS

ΙΑ- ΚΟ СО-ΒΟ-QH ΔΕ-ΦΑ-ΒΔ ΜΥΣЦЕ-Ю СВО-Ε- -Ю ГО-СПΟ

Vorob.

ΙΑ-ΚΩ СО-ΒΟ-QH ΔΕΦΑΒΔ ΜΥΣЦЕ-Ю СВО-Ε- -Ю ГОС-ПОДЬ

L1816

ΙΑ-ΚΩ СО-ТВО-QH ΔΕΦ-ΦΑ-ΒΔ ΜΥШ-ЦЕ-Ю СВО- Ε- - -Ю ГОС-ПОДЬ

Choma

ΙΑ-ΚΩ СО-ТВО-QH ΔΕΦ-ΦΑ-ΒΔ ΜΥШ-ЦЕ-Ю СВО-Ε- Ю ГОС-ПОДЬ

S456

ΠΟ-ΠΙΛΑΒΣ ΣΜΕ-ΤΙ-ΙΟ ΣΜΕ ΠΕΒΕΗΕ Η ΜΕ- - - ΒΥ ΒΥ

VS

ΠΟ-ΠΙΛΑ ΣΜΕ-ΤΙ-ΙΟ ΣΜΕ ΠΕΒΕΗΕ Η ΣΜΕ- - - ΒΥ ΒΥ

Vorob

ΠΟ-ΠΙΛΑΒΣ ΣΜΕ-ΤΙ-ΙΟ ΣΜΕ ΠΕ-ΒΕ-ΗΕΙΖ ΜΕ- - - ΤΒΥ ΒΥ

L1816

ΠΟ-ΠΙΛΑΒΣ ΣΜΕ-ΤΙ-ΙΟ ΣΜΕ ΤΗ ΠΕ-ΒΕ-ΗΕΙΖ ΜΕ- - - ΤΒΥΧ ΒΥ

Choma

ΠΟ-ΠΙΛΑΒΣ ΣΜΕ-ΤΙ-ΙΟ ΣΜΕ ΤΗ ΠΕ-ΒΕ- - ΗΕΙΖ ΜΕ-ΤΒΥΧ ΒΥ

S456

Η ΖΥΕ - - ΒΛ Λ-ΔΟ-ΒΛ Η-ΒΛ - - ΒΗ Ε ΗΛ

-ΒΛ Λ-

VS

Η ΖΥΕ - - ΒΛ Λ-ΔΟ-ΒΛ Η-ΒΛ-ΒΗ Ε ΗΛ

Vorob.

ΗΖ ΖΥΕ - - ΒΛ Λ-ΔΟ-ΒΛ ΗΖ-ΒΛ - - ΒΗ ΗΛΖ

L1816

ΗΖ ΖΥΕ - - ΒΛ Λ-ΔΟ-ΒΛ ΗΖ-ΒΛ - - ΒΗ ΗΛΖ

Choma

ΗΖ ΖΥΕ - - ΒΛ Λ-ΔΟ-ΒΛ ΗΖ-ΒΛ - - ΒΗ ΗΛΖ

S456

Ĥ ПО-ДА-ДЕ МІ-РО-ВН ВЕ-ЛІ-Ю МН-ЛО.

ПО-

VS

Ĥ ПО- -ДА МІ-РО-ВН ВЕ-ЛІ-Ю МН-ЛО.

Vorob

Ĥ ПО-ДАДЕ МІРО-ВН ВЕ- -ЛІ-Ю МН- -ЛО.

L1816

Ĥ ПО-ДА-ДЕ МІ-РО-ВН ВЕ-ЛІ-Ю МН-ЛО.

Choma

Ĥ ПО-ДА-ДЕ МІ-РО-ВН ВЕ-ЛІ-Ю МН-ЛО.

Dlhý záver:

L1816

Analýza ruténskej melódie

Iteratívna ruténska melódia bulharského rospevu má jednoformulové jadro.

Najčastejší typ melódie nachádzame v L1709, I229, J833 a lavrských ruténskych prameňoch. Je typický finálou *c* a deklamáciou na *c* (ktorú v J833 a L1709 iba predpokladáme). Lavrská melódia je pozoruhodná širšou kadenciou, ktorá nemá inde obdoby.

Ruténskej „norme“ sa vymyká VS, ktorého nápev má črty sedálnov. Pozoruhodné je tiež rozdelenie formuly A na dve časti v speve *Boh Hospód'* a deklamačný tón *d*. Na tento nápev nadväzuje Vorobkevičov „ruský“ tropár s určitými modernými gréckymi črtami.

V L1816 je nástup nižší o terciu. Stúpanie k deklamácii na *c* nedosahuje nutne tón *d*, ktorý sa stal iba nepovinným prvkom akcentácie. Podľa tohto modelu sa sformovala aktuálna haličská melódia tropárov a tiež Chomov nápev, ktorý je zaujímavý presunom finálneho tónu *c* na začiatok novej frázy, čím sa finálou každej iterovanej formuly stal tón *b*.

Iteratívna formula A

L1709, I229

S454, 456, 457

J833

VS

Vorob.

L1816

Doľnickij

Choma

Ukončenie tropárov je nejednotné. Vo VS sa koncová formula v podstate nelíši od ostatných. V ostatných RI sa záverečná formula líši od priebežnej iba dodatočným zostupom k tónu *a*. V ruských, niektorých ruténskych a v haličských prameňoch je však finála znížená na *b*.

Koncová formula Az

VS	
J833, L1709	
S454, 456, 457	
L1816	
L1816	
Doľnickij	
Choma	

Rozšírený záver nachádzame iba v L1816:

Finála na tóne F prekvapuje a nemá inde paralelu. Je však v súlade s teóriou 3. hlasu.

Pôvod melódie

Tropárová melódia 3. hlasu ruténskej tradície je potomkom strednobyzantskej psalmódie. Psalmódia predstavovala pružný model melodického čítania s akcentáciou, ktorý sa prispôboval dĺžke verša opakovaním akcentačného modulu *ahcd*. V tropárovej melódii sa zafixovalo jadro zostavené z dvoch akcentačných modulov zbavených svojej funkcie a medzi nimi sa rozšíril deklamačný úsek:

Akcentačný modul psalmódie s krátkou deklamáciou:

ccc ^ =u //////////////// ccc

Prvky psalmódie prítomné dvojmo v iteratívnej formule A ruténskeho 3. hlasu:

^ =u //////////////// ccc ^ =u ////////////////

L1709

J833

Koniec formuly vznikol akoby predčasným ukončením stúpania *abcd* na tóne *c*, pričom posledný tón *d* sa presunul do nasledujúcej frázy a stotožnil sa s jednoduchým *d*-akcentom. Podobným spôsobom sa môže končiť aj psalmodický verš:

Psalmodia

J833

ccc ^ =u ////////////////

Posledná fráza tropárov sa môže končiť tónom *a*, čo približne zodpovedá bežnému koncu psalmodických veršov:

Psalmodia

J833, L1709

Okrem nespornej podobnosti medzi psalmódiou a tropárovým nápevom 3. hlasu si musíme všimnúť permanentné zníženie tónu *h* na *b* v ruténskej tradícii. Je však otázne, či aj v psalmódii 3. hlasu bol tón *h* znížený alebo sa aspoň na niektorých úsekoch znižoval.

Zároveň môžeme konštatovať, že nápevy v L1709 a J833 sú najbližšie svojmu gréckemu pravzoru. Dlhšia kadencia v ruských prameňoch, deklamácia na *d* vo VS a konečné finály na tónoch *b* nemajú oporu v psalmódii a ide o novšie zmeny.